

УДК 94 (477) "20"

ББК 63.3 (4 Укр.) 5

І. Ф. Гурак

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО СТУДЕНТСТВА СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ НА ПОЧАТКУ ХХ ст.

Стаття присвячена суспільно-політичній діяльності українських студентів Східної Галичини на початку ХХ ст. Особливу увагу автор приділяє аналізу місця студентської молоді в діяльності політичних партій Галичини, розкриває їхню роль у селянському русі й боротьбі за реформування виборчого права.

Ключові слова: студенти, Східна Галичина, суспільно-політична активність, політичні партії, політична боротьба.

На початку ХХ ст. політична активність галицьких українців досягла найвищого рівня за весь період, коли вони перебували в складі Австро-Угорської імперії. У цей час завершився процес кристалізації партійно-політичної системи, значно зросла кількість осіб, задіяних у суспільно-політичному житті коронного краю. Досить важливе місце в окреслених процесах займала студентська молодь. Її представники брали участь практично у всіх політичних акціях, які організовували галицькі українці, та мали на окремі з них помітний вплив.

Діяльність українського галицького студентства на початку ХХ ст. в останні роки привернула увагу дослідників. Зокрема, діяльність студентів, які дотримувалися соціал-демократичної орієнтації, аналізували у своїх роботах О.Жерноклеєв та І.Райківський [66–68]. Окремі прояви суспільно-політичної активності студентів у контексті комплексного дослідження діяльності слухачів Львівського університету в 1900 – 1914 рр. та загалом студентства західноукраїнських земель упродовж ХІХ – ХХ ст. з'ясовували у своїх працях В.Благий та Р.Ковалюк [57, 58, 73, 74]. Поряд із тим, на сьогодні не існує окремого дослідження, в якому, з погляду сучасної методології, було б висвітлено місце студентів у боротьбі за реформу виборчого права, їх участь у селянських страйках, виборчих кампаніях та інших політичних процесах.

Працюючи над проблемою, автор намагався окреслити й проаналізувати основні напрямки суспільно-політичної діяльності українських студентів Східної Галичини на початку ХХ ст.

З 90-х рр. ХІХ ст. розпочався третій етап національного відродження галицьких українців, для якого характерним було зростання рівня політизації. Відповідні тенденції яскраво виявилися в середовищі студентської молоді. Ще з кінця 1880-х рр. її представники почали брати дієву участь у робітничому та селянському рухах [25, арк. 22; 41, с.64; 86, с.176–177, 196–197], активізували діяльність, спрямовану проти обмеження академічних прав та свобод [7, арк.4; 86, с.194–195]. У 1890 р. із середовища галицьких студентів вийшла ідея створення радикальної партії [86, с.203], а з появою РУРП саме ця частина інтелігенції в кількісному

відношенні склала основу партії [50, с.292; 66, с.33]. Завдяки зусиллям та наполегливості студентської молоді до програми РУРП був внесений постулат самостійності українських земель [56, с.25; 59, с.35]. Студенти проявили себе під час першої невдалої спроби утворення УСДП (1896 р.) [67, с.37–38], а також були задіяні в передвиборчих кампаніях окремих українських кандидатів до Галицького сейму та Державної ради [46, с.2; 83, с.40].

Нової якості набула суспільно-політична діяльність галицьких студентів на початку ХХ ст. Важливу функцію в суспільно-політичному житті Східної Галичини відігравали представники студентської молоді як партійні діячі. Насамперед це стосується участі молоді в діяльності УСДП та УРП.

Створена в кінці 1890-х рр. УСДП на початку ХХ ст. була порівняно слабкою [80, с.65], тому студенти не тільки становили значний відсоток її членів [65, с.59], але й входили до її керівництва. Зокрема, Т.Мелень, навчаючись (спочатку студент Вищої політехнічної школи, а згодом Львівського та Віденського університетів [61, с.161]), на початку ХХ ст., поряд із С.Вітиком та М.Ганкевичем, був одним із лідерів партії [15, арк.45; 39, с.1; 51, с.165; 63, с.17–18]. Помітну роль у процесах, які відбувалися в УСДП, відіграли так звані “молоді” – опозиційна група в складі партії. Виступаючи проти будь-якого підпорядкування української соціал-демократії польським політичним силам, “молоді” стали в жорстку опозицію щодо “старших”, окремі з яких одночасно були впливовими діячами ППСД [47, с.2; 63, с.18; 68, с.199]. Під тиском “молодих”, яких підтримали українські соціал-демократи Буковини, чеські соціал-демократи та представники УСДРП [68, с.120–121], старші діячі змушені були погодитися на проголошення цілковитої самостійності УСДП у 1907 р. [63, с.19]. Зауважимо, що надзвичайно дієвими представниками соціал-демократичної партії, а одночасно й лідерами “молодих” були студент Львівського університету В.Левинський [20, арк.1; 21, арк.8; 63, с.18; 68, с.120] та слухач Празького університету Л.Ганкевич [16, арк.17; 17, арк.3; 26, арк.9].

Студенти традиційно займали міцні позиції в УРП. Так, О.Назарук, який упродовж 1902 – 1907 рр. навчався у Віденському та Львівському університетах [60, с.173, 175], з 1905 р. входив до керівництва радикальної партії [87, с.184]. Маючи трохи більше 20 років (народився в 1883 р.), О.Назарук неодноразово, як представник УРП, брав участь у різного роду суспільних заходах, де виступав поряд з такими відомими галицькими діячами, як Ю.Романчук, В.Охримович, Є.Олесницький та інші [60, с.175–176]. Так само до керівництва УРП дещо пізніше, будучи студентом, належав Д.Вітовський [69, с.216]. Окремі представники студентської молоді були співробітниками радикальної преси. Зокрема, М.Лозинський

та Р.Заклинський у свій час працювали в редакції часопису “Громадський голос” [35, с.23; 82, с.865].

Студенти також часто брали участь у різноманітних акціях Націонал-демократичної партії [4, арк.106], проводили агітацію за її кандидатів у депутати [30, с.3]. Поряд з тим вони не відігравали якоїсь важливої ролі в її житті чи формуванні ідеологічних засад. Такий стан, очевидно, був наслідком утворення НДП народовцями – представниками течії, що мала кількадесятилітню традицію існування та визнаних лідерів. З іншого боку, студентів відлякували тісні зв’язки НДП із духовенством [38, с.182]. Проте з цього правила були винятки: ще в студентські часи до керівництва НДП належав Є.Коновалець [71, с.103].

У 1902 р. більшість повітів Східної Галичини охопив страйк сільськогосподарських робітників [76, с.63–64]. Під час цього страйку значну роботу зі страйкарями проводила українська молодь, насамперед студенти [45, с.129].

Аграрний страйк підштовхнув студентів, які в той час навчалися в університетах Відня, Кракова, Праги, до відмови від продовження сецесії та повернення до Львова [66, с.60]. На проведеному 25–27 липня 1902 р. у Львові студентському вічі було ухвалено резолюцію, в якій указувалося, що “... закликає українська молодь товаришів поширювати ідею аграрних страйків та докласти всіх сил до якнайуспішнішого їх проведення”. До того ж зібрані галичанами кошти для студентів, які здійснили сецесію, вони пропонували використати для утворення страйкового фонду [34, с.135].

Для реалізації прийнятих ухвал на зборах було обрано спеціальний центральний комітет на чолі з Т.Меленем, а згодом почали творитися і його провінційні осередки [67, с.34]. На практиці реалізація рішень була організована на належному рівні та мала масовий характер. Так, наприклад, відомо, що студентська молодь Сокальського, Теребовлянського [18, арк.1], Бережанського [76, с.116] та інших повітів утворювала страйкові комітети, що мали на меті підтримку страйкуючих селян; скликала молодіжні віча, на яких велось обговорення агітаційної роботи [19, арк.7–8]. На початку серпня 1902 р. золочівський староста повідомляв, що студенти на вічі поділили між собою територію, на якій повинні були вести агітацію [12, арк.76].

Незважаючи на масові арешти, під час яких було затримано більше 4 тисяч страйкарів [74, с.103], у тому числі значну кількість українських студентів [12, арк.76; 15, арк.50], поміщики змушені були підвищити заробітну плату та піти на інші поступки [88, с.411].

Відповідні кроки на користь селян спричинили те, що основна маса страйкарів у наступному році взяла участь у збиранні хліба. Однак окремі діячі вважали запропоновані умови не достатньо вигідними. Тому від початку 1903 р. розпочалася підготовка до нового страйку, який мав

охопити Бучацький, Збаразький, Тернопільський, Тлумацький та інші повіти. З листування органів місцевої влади в Галичині дізнаємося, що не стояли осторонь від цих процесів і представники студентства. Вони були задіяні в агітаційній діяльності [13, арк.1] та займалися збором коштів для допомоги страйкуючим [15, арк.24].

Ще однією широкомасштабною акцією, в якій було задіяне галицьке студентство, стала боротьба, спрямована на реформування імперської виборчої системи. Починаючи з весни 1905 р., ця справа зайняла ключове місце в діяльності галицьких політичних партій [66, с.62]. 27 листопада того ж року українські слухачі Львівського університету та Вищої політехнічної школи, група польських студентів і студенти-євреї провели спільне віче, присвячене справі виборчої реформи. Усі виступаючі, у тому числі й українець В.Панейко, висловлювалися за те, що молодь повинна стати до боротьби з привілеями “олігархічної клики” й не припиняти її доти, поки народ не отримає загального, рівного, безпосереднього й таємного права голосу. Після цього присутні пішли до Львівської політехніки, де частина польських студентів проводила віче проти страйку. Прибулі змусили зібрану тут молодь розійтися без прийняття будь-яких резолюцій [37, с.3].

Особливо принципову позицію стосовно виборчої реформи зайняли члени “Академічної громади”. Про це свідчить ряд рішень виділу товариства, що були прийняті в кінці 1905 – першій половині 1906 р. Зокрема, 6 грудня 1905 р. керівництво “Академічної громади” ухвалило таке рішення: “Виділ засуджує нікчемну поведінку товаришів, які дня 28 падолиста в часі генерального страйку за загальним правом голосування пішли на університетські виклади всупереч противній ухвалі загально-академічного віча поступової молоді і застерігає на майбутнє перед чимось подібним під загрозою виключення з товариства...” [11, арк.30(зв)]. На засіданні виділу, що відбулося 17 грудня 1905 р., було вирішено збирати кошти на боротьбу за загальне виборче право. Крім того, 20 березня та 28 квітня 1906 р. керівництвом “Академічної громади” було прийняте рішення, щоб частину коштів із фондів товариства дати особам, притягненим до кримінальної відповідальності за участь у політичних акціях, що мали місце в Тлумацькому повіті [8, арк.2(зв)–3(зв); 15, арк.2].

Українські політичні сили, які вели в парламенті діяльність, спрямовану на реформування виборчої системи, намагалися організувати на свою підтримку масові акції громадської непокори [76, с.88]. Важливу роль у цьому плані відводилася селянському рухові, який у кінці 1905 – першій половині 1906 р. досягнув свого апогею [72, с.99–100].

В агітаційній діяльності, спрямованій на залучення до страйку якнайбільшої кількості селянства, як і в 1902 р., значну роль відіграли українські студенти. Так, під час селянського віча в Копичинцях, що відбу-

лося 29 грудня 1905 р. і було присвячене виборчій реформі. студент М.Сичинський закликав селян не чекати ласки ні від австрійського уряду, ні від панів, а боротися за свої права [65, с.55]. На початку січня 1906 р. студенти І.Сіяк та Й.Охримович проводили на Богородчанщині активну агітаційну роботу на підтримку виборчої реформи, у процесі якої організовували аграрні страйки [3, арк.6]. Бібрський староста 19 лютого 1906 р. повідомляв Сенат Львівського університету, що в підзвітній йому місцевості агітацію на підтримку реформи виборчого права проводив студент П.Жолтанецький [5, арк.91]. Як свідчать донесення старост і поліції, у середині червня 1906 р. [6, арк.3] студенти А.Коцко та В.Ільков ходили селами Долинського й Калуського повітів та закликали місцевих селян не найматися на роботу. За свідченням самих студентів у той час на території Галичини працювали 60 таких агітаторів [14, арк.63, 65, 72, 74]. У Сокалі 20 червня 1906 р. був заарештований також студент М.Західний. Попереднє розслідування показало, що М.Західний був одним із керівників страйкового руху в Сокальському повіті [9, арк.73].

Одночасно студентська молодь намагалася залучити до страйкової боротьби за виборчу реформу й робітничі маси. Так, коли проходили збори залізничників Львова 27 червня 1906 р., із зверненням до робітників виступив слухач Львівського університету Т.Мелень. Під час виступу він підкреслив, що справа виборчої реформи викликала серед галицького населення велике зацікавлення й народ, щоб “відвоювати” загальне право голосування, готовий на будь-які жертви. Як наслідок, у кінці зборів була прийнята резолюція, в якій говорилося, що залізничники “... постановляють ради захисту виборчої реформи вести найенергійнішу боротьбу і заявляють, що, якщо би виборча реформа була під загрозою її ворогів, то тоді ... візьмуть участь у масовому страйку і поламають залізничні сполучення...” [51, с.165–166].

Організаційна та практична діяльність українського студентства була одним із чинників, які призвели до того, що в грудні 1906 р. парламент затвердив проект нового виборчого закону. Однак реформа виборчого закону стосувалася тільки виборів до парламенту й не торкнулася виборів до Галицького сейму, послали до якого, як і раніше, обиралися за куріальною системою. Унаслідок цього боротьба навколо виборчої реформи не припинялася до 1914 р. [70, с.57–58]. Що стосується студентів, то в цей час вони брали участь у вічах, займалися агітаційною діяльністю, спрямованою на підтримку виборчої реформи [3, арк.1, 9; 24, арк.1(зв)]. Особливо інтенсивно така робота велася безпосередньо перед виборами [23, арк.1(зв)]. Так, члени самбірської секції Українського студентського союзу (далі – УСС) під час виборчої кампанії 1913 р. провели на підтримку українського кандидата й виборчої реформи 40 віч [33, с.111].

Також на початку ХХ ст. студентство брало активну участь у передвиборчих кампаніях [26, арк.10; 69, с.125]. Зауважимо, що діяльність такого плану була на достатньо високому організаційному рівні. Зокрема, 6 лютого 1906 р. виділ “Академічної громади” прийняв рішення: члени товариства зdadуть по 10 кр. у фонд, кошти якого використовувалися для виборчої агітації [8, арк.3]. При цьому молодь не була бездумним знаряддям у руках керівництва тієї чи іншої партії, а дотримувалася наперед визначеної стратегії. Так, коли в 1907 р. “Народний комітет” пішов на зближення з представниками москвофільської Руської народної партії, студенти на своїх зборах у червні цього ж року ухвалили під час наступних виборів “підтримувати лише тих кандидатів націонал-демократичного об’єднання, що ставитимуть проти поляків і москвофілів, а у всіх інших випадках агітувати за кандидатами партій радикальної і соціал-демократичної...” [32, с.3].

Виборча кампанія до Галицького сейму в 1908 р. у плані відносин між українськими партіями виявилася дуже напруженою, що відбилося й на діяльності студентської молоді. Зокрема, кандидат від соціал-демократів А.Чайківський у листі до В.Левинського зауважував, що змушений був одного разу припинити виступ, оскільки студенти-радикали, не бажаючи, щоб він затьмарив кандидата, якого вони підтримували, зчинили такий галас, що з його виступу нічого не можна було почути [27, арк.178]. Власне, УРП, маючи в той час досить сильний вплив серед студентства, отримувала від молоді в час виборів досить значну підтримку [10, арк.17–17(зв)].

Без перебільшення, найрезонанснішою справою, пов’язаною з виборчим процесом на початку ХХ ст., стало вбивство студентом Львівського університету М.Січинським галицького намісника А.Потоцького [76, с.106]. М.Січинський брав безпосередню участь у передвиборчій агітації, тож на власні очі бачив численні зловживання представників польських владних структур. Головним винуватцем зловживань влади М.Січинський уважав галицького намісника. Під приводом прохання про працевлаштування студент потрапив на прийом до А.Потоцького й залишившись із ним наодинці, чотирма пострілами з пістолета завдав йому смертельних поранень [29, с.5–7].

Інформація про цю подію швидко поширилася цілою Європою. Убивство А.Потоцького, а поряд із ним і становище українців в Австро-Угорщині стало предметом обговорення німецьких, румунських, французьких, бельгійських, англійських, італійських часописів [29, с.108, 129, 140, 150, 167, 174, 175, 185].

У червні 1908 р. та квітні 1909 р. під час двох судових процесів М.Січинського двічі засуджували до смертної кари, однак у липні 1909 р. Цісар прийняв рішення про помилування. Повішання було замінене 20 ро-

ками ув'язнення [42, с. 3; 81, с.26]. Через деякий час ажіотаж навколо особи М.Січинського припинився. Знову про нього заговорили через півтора року, коли в ніч на 10 листопада 1911 р. [31, с.1; 54, с.96], з допомогою студентів Д.Вітовського та М.Цеглинського, він утік із станіславської в'язниці "Діброва" [61, с.9; 69, с.14]. Після цього ще кілька місяців підвище М.Січинського не сходило зі шпальт європейських газет [2, арк.6].

Важливе місце в діяльності українських студентів напередодні Першої світової війни займала справа військового виховання. Загострення стосунків між Австро-Угорщиною та Російською імперією на початку XX ст. давало підстави тогочасним діячам припускати, що рано чи пізно між ними відбудеться збройний конфлікт [85, с.3]. У зв'язку з цим перед українськими студентами обох держав постало питання: яку зі сторін підтримати в разі війни? Відповідна проблема була предметом обговорення II Всеукраїнського з'їзду студентської молоді, що проходив у липні 1913 р. Тут студенти зійшлися на думці, що в майбутньому конфлікті потрібно опиратися на Австро-Угорську імперію. У резолюції, прийнятій із цього питання, підкреслювалося, що одним із головних засобів, який мав би служити поставленій меті, є військове виховання молоді [36, с.81].

Зауважимо, що в той час у середовищі студентів, як і зрештою серед усього галицького українського суспільства, до проблеми військового виховання ставлення було неоднозначним. В українських політиків було досить упереджене ставлення до всього, що пов'язувалося з армією та війною. Навіть коли в результаті конфліктів на Балканах вималювалася цілком реальна загроза війни між Росією та Австро-Угорщиною, а 7 грудня 1912 р. представники українських політичних партій висловилися за те, щоб у разі такого конфлікту стати на бік останньої держави, спочатку тільки поодинокі діячі намагалися якимось чином підготуватися до цього конфлікту. Серед галицької інтелігенції практично тільки молодь здійснювала реальні кроки в цьому напрямку [16, арк.30–31].

Перші кроки на шляху військового виховання було зроблено в пластовому гуртку, організованому студентом філософського факультету І.Чмолю. Він був створений восени 1911 р. і об'єднував студентів та учнів середніх шкіл [79, с.109; 84, с.17]. У наступному році І.Чмола спільно з "пластунами" О.Кучерішкою, В.Кучабським, Ю.Охримовичем та О.Квасом організував "Стрілецький гурток", до якого входили виключно студенти. Вони потайки навчалися військової справи [79, с.110], а для популяризації своїх ідей у 1913 р. почали видавати журнал "Відгуки" [78, с.849].

Як зазначалося вище, серед студентської молоді не було єдиного погляду на проблему військового виховання. З цього приводу в кінці 1912 – на початку 1913 рр. на різного роду зборах відбувалися жваві дискусії. Зокрема, ця тема обговорювалася на вечорі, влаштованому II секцією УСС 20 жовтня 1912 р. Об'єктом суперечок вона була на загальних

зборах УСС 15 грудня 1912 р. та 3 квітня 1913 р., а також на II Всеукраїнському студентському з'їзді. Під час дискусій відбувся поділ на прихильників і противників військового навчання серед молоді. Розглядаючи дане питання в контексті проблеми самостійності українських земель, останні вважали, що самостійність – це справа далекого майбутнього, щоб її реалізувати, потрібно в першу чергу вчитися й творити “культурні цінності”, а не займатися військовою підготовкою [26, с.2–3; 43, с.14; 84, с.23, 25]. Однак поступово агітація у “Відгуках”, реферати І.Чмоли, а також, очевидно, і міжнародна ситуація зробили свою справу. На II Всеукраїнському студентському з'їзді більшість присутніх підтримала ідею військової підготовки молоді [36, с.81].

У 1913 р. у процес організаційного становлення військових товариств включилися окремі старші представники української галицької інтелігенції. Зокрема, голова Українського січового союзу К.Трильовський домогся від крайової влади дозволу на заснування товариства “Січові стрільці”. 18 березня 1913 р. відбулися перші загальні збори цієї організації [84, с.36], а в травні 1913 р. до неї увійшов “Стрілецький гурток”. Таким чином, було остаточно сформовано товариство “Січові стрільці I”. Головою товариства став В.Старосольський, а заступником – І.Чмола (К.Трильовський у своїх спогадах указував, що фактично стрільцями керував І.Чмола [55, с.53]). 25 січня 1914 р. відбулися установчі збори товариства “Січові стрільці II”, яке очолив студент правничого факультету Львівського університету Р.Дашкевич [49, с.235; 74, с.161] і в якому, на противагу першому товариству, що об'єднувало студентів, були згуртовані, в основному, робітники [77, с.19; 79, с.111]. Інший студент правничого факультету В.Кучабський спричинився до появи навесні 1913 р. таємного гуртка гімназійної молоді, що мав назву “Мазепинський курс мілітарний” та займався військовим навчанням. В.Кучабським також було написано кілька підручників про військову справу [74, с.161].

Отже, українські студенти Східної Галичини на початку ХХ ст. проявили себе як партійні діячі, а окремі з них навіть належали до керівництва галицьких партій. Працюючи серед селян і робітників представники студентства брали активну участь у страйку 1902 р., боротьбі за реформу виборчого законодавства. Крім того, студентська молодь стояла на чолі руху за військове виховання галицьких українців і відіграла дуже поважну роль у появі військових товариств, члени яких проявили себе як під час Першої світової війни, так під час боротьби за українську державність.

Поза увагою автора залишилася суспільно-політична діяльність студентів проросійської орієнтації, оскільки вона заслуговує на окреме дослідження та участь молоді в боротьбі за відкриття у Львові українського університету, що є достатньо висвітлена в історичній літературі.

1. Державний архів Івано-Франківської області, ф.225, оп.1, спр.117.
2. Там само, спр.118.
3. Державний архів Львівської області, ф.26, оп.6, спр.630.
4. Там само, ф.26, оп.12, спр.70.
5. Там само, ф.26, оп.13, спр.171.
6. Там само, спр.198.
7. Там само, ф.27, оп.1, спр.423.
8. Там само, ф.296, оп.1, спр.24.
9. Там само, ф.350, оп.1, спр.2883.
10. Там само, спр.2933.
11. Там само, спр.2939.
12. Центральний державний історичний архів України у Львові, ф.146, оп.4, спр.3785.
13. Там само, спр.3791.
14. Там само, спр.3797.
15. Там само, оп.8, спр.565.
16. Там само, ф.309, оп.1, спр.1415.
17. Там само, спр.2674.
18. Там само, спр.2706.
19. Там само, ф.360, оп.1, спр.503.
20. Там само, ф.387, оп.1, спр.1.
21. Там само, спр.2.
22. Там само, спр.57.
23. Там само, ф.400, оп.1, спр.10.
24. Там само, спр.12.
25. Там само, ф.663, оп.2, спр.84.
26. Наукова бібліотека Львівського національного університету ім. І.Франка. Відділ стародруків, ф.3660, спр.1.
27. Наукова бібліотека Львівського національного університету ім. І.Франка. Відділ стародруків, ф.3660, спр.3.
28. Боряба за русскій язык на львовскомъ университетѣ // Галичина. – 1901. – 8 (21) ноября.
29. Весь світ в українській справі. Події 12-го квітня 1908 року. – К., 1908.
30. Відповідь молодіжи п. Цегельському // Громадський голос. – 1907. – 18 червня.
31. Втеча Січинського з тюрми (нині рано) // Діло. – 1911. – 10 н. ст. листопада (28 ст. ст. жовтня).
32. Збори академіків // Громадський голос. – 1907. – 11 червня.
33. З життя Секції У.С.С. в Самборі // Шляхи. – 1913. – Ч.8–9.
34. З'їзд академічної молодіжи // Молода Україна. – 1902. – Ч.4.
35. Лозинський М. Битися чи миритися // Молода Україна. – 1901. – Ч.1.
36. Наш з'їзд. Резолюції // Шляхи. – 1913. – Ч.7.
37. Новинки // Діло. – 1905. – 16 (29) листопада.
38. О.М. Суспільно-політичний світогляд сучасного українського студентства // Шляхи. – 1914. – Ч.12–13.
39. По конференції // Воля. – 1906. – 15 лютого.
40. Послідня подія в університеті // Воля. – 1903. – 15 жовтня.
41. Снятинчук. Письмо вѣдъ Снятина // Батьківщина. – 1887. – 18 (6) березня.
42. Справа М. Січинського // Діло. – 1911. – 11 н. ст. листопада (29 ст. ст. жовтня).
43. Дописи // Відгуки. – 1913. – Ч.1.
44. Студентський конгрес // Діло. – 1913. – 4 н. ст. липня (21 ст. ст. червня).

45. Т.М. Аграрний страйк // Молода Україна. – 1902. – Ч.4.
46. Товарища не стало – товариші Лев Бачинський відійшов // Громадський голос. – 1930. – 19 квітня.
47. Товариші! Товаришки! // Воля. – 1906. – 15 лютого.
48. 1 Мая // Воля. – 1903. – 15 мая.
49. Дашкевич Р., Ничка Г. Товариство “Повітова Січ” у Львові // Гей там на горі “Січ” іде! – Едмонтон, 1965.
50. До М.П.Драгоманова (29 – 31 серпня 1891 р.) // Франко І. Зібрання творів: У 50 томах. – К., 1986. – Т.49. Листи (1886 – 1894).
51. Донесення дирекції поліції про збори залізничників Львова (10 липня 1906 р.) // Історія Львова в документах і матеріалах. – К., 1986.
52. Заклинський М. Дмитро Вітовський і його діяльність // Альманах Станіславської Землі: Збірник документів до історії Станіслава і Станіславщини. – Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1985. – Т.ІІ.
53. Залеський О. З мого життя // Альманах Станіславської Землі: Збірник матеріалів до історії Станіслава і Станіславщини. – Нью-Йорк–Париж–Сідней–Торонто, 1985. – Т.ІІ.
54. Замора М. Федір Замора і Мирослав Січинський // Дзвін. – 1995. – №9.
55. Трильовський К. З мого життя // Гей там на горі “Січ” іде! – Едмонтон, 1965.
56. Беgeh І. Юліан Бачинський: соціал-демократ і державник. – К., 2001.
57. Благий В. Відносини між українським та польським студентством Львова на початку ХХ ст.// Українсько-польські відносини в Галичині в ХХ ст.: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (21–22 листопад 1996 р.). – Івано-Франківськ, 1997.
58. Благий В. Преса московільського студентства Галичини початку ХХ ст.// Українська періодика: історія і сучасність / Доп. та повід. п’ятого Всеукр. наук.-теор. конф. 27 – 28 листопада 1998 р. / За ред. М.Романюка. – Львів, 1999.
59. Будзиновський В. Ішли діди на муки. – Львів, 1995.
60. Бурачок Л.В. Осип Назарук: початок політичної діяльності (1904 – 1907) // Вісник Прикарпатського університету. Серія: Історія. – 2000. – Вип. III.
61. Великочий В., Гаврилів Б. Дмитро Вітовський (1887 – 1919). Документальний нарис. – Івано-Франківськ, 1996.
62. В.Т.Теоділ Мелень // Ілюстрований народний календар товариства “Просвіта” 1916. – Річник XXXIX.
63. Ганкевич Л. З минулого нашої партії (Матеріали до історії У.С.Д.П.) // Календар “Вперед”. – Львів, 1920.
64. Грицак Я. “Молоді” радикали в суспільно-політичному житті Галичини // Записки НТШ. – Т.222. Праці історико-філософської секції. – Львів, 1991.
65. Довгаль І. Вплив російської революції 1905 р. на розвиток революційного руху в Галичині. – К., 1952.
66. Жерноклеєв О. Українська соціал-демократія в Галичині: нарис історії (1899 – 1918). – К., 2000.
67. Жерноклеєв О. Національна ідея “Молодої України” (1900–1903) // Галичина. – 1997. – №1.
68. Жерноклеєв О., Райківський І. Лідери західноукраїнської соціал-демократії. Політичні портрети. – К., 2004.
69. Заклинський М. Дмитро Вітовський. – Нью-Йорк, 1967.
70. Західно-Українська Народна Республіка. 1918 – 1923: історія / Кер. авт. кол. О.Карпенко. – Івано-Франківськ, 2001.
71. Зінкевич О. Студентські роки Євгена Коновальця // Євген Коновалець та його доба. – Мюнхен, 1974.

72. Іщенко В.Я. Селянський рух у Східній Галичині (1905 – 1907 рр.) // Український історичний журнал. – 1977. – №1.
73. Ковалюк Р. Національно-патріотичний рух студентської молоді Галичини в 1900 – 1914 рр. // Галичина. – 2002. – №6.
74. Ковалюк Р. Український студентський рух на західних землях XIX – XX. – Львів, 2001.
75. Кугутяк М. Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX – 1939 р.). – Івано-Франківськ, 1993.
76. Михальський Ю. Польські політичні партії та українське питання в Галичині на початку XX століття (1902 – 1914). – Львів, 2002.
77. Мірчук П. Євген Коновалець (У 20-річчя смерті). – Торонто, 1958.
78. Н.М. До історії січово-стрілецького руху // Визвольний шлях. – 1975. – Кн.7–8.
79. Окаринський В. Вплив українського пласту на генезу стрілецького руху // Пам'ять століть. – 2000. – №5.
80. Павко А.І. Посилення впливу політичних партій Східної Галичини на громадське життя краю в 1900 – 1907 рр. // Український історичний журнал. – 2002. – №5.
81. Подолянко Б. Фантастична втеча Мирослава Січинського // Перевал. – 1993. – №2.
82. Погребеник Ф.Крізь тюрми і табори // Визвольний шлях. – 1997. – Кн.7.
83. Погребеник Ф.Лесь Мартович. Життя і творчість. – К., 1971.
84. Ріпецький С. Українське Січове Стрілецтво. Визвольна ідея і збройний чин. – Нью-Йорк, 1956.
85. Темницький В. Українські Січові Стрільці. – Відень, 1915.
86. Химка Дж.-П. Зародження польської соціал-демократії та українського радикалізму в Галичині (1860 – 1890). – К., 2002.
87. Літературно-науковий вісник. Показчик змісту. Т.1 – 109 (1898–1932) / Укл. Б.Ясінський. – К. – Нью-Йорк, 2000.
88. Субтельний О. Україна: історія. – К., 1993.

The article is devoting the social-political action of Ukrainian students of Eastern Halychyna at the beginning of XX century. Specifically, the author is analysing a place of student's youth at the activity of political parties of Halychyna, elucidating their role in peasant's movement and struggle for reformation of electoral law.

Key words: students, Eastern Halychyna, social-political activity, political parties, political struggle.

УДК 392

ББК 63. 59

О.Я. Баран

ОСВІТНІ ТРАДИЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ СІЛЬСЬКОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ ГАЛИЧИННИ (кінець XIX – 30-ті рр. XX ст.)

У статті на базі численних джерел і опублікованих досліджень розкривається проблема освітніх традицій української сільської інтелігенції Галичини (кінець XIX ст. – 30-ті рр. XX ст.). Автор показує місце іноземних мов, приватних бібліотек, преси в житті інтелігентної верстви та її внесок у процес здобуття освіти дітьми селян.

Ключові слова: освітні традиції, сільська інтелігенція, Галичина, духовенство, учителі, фах.